D. 2544
s.19

RumeliKültürü

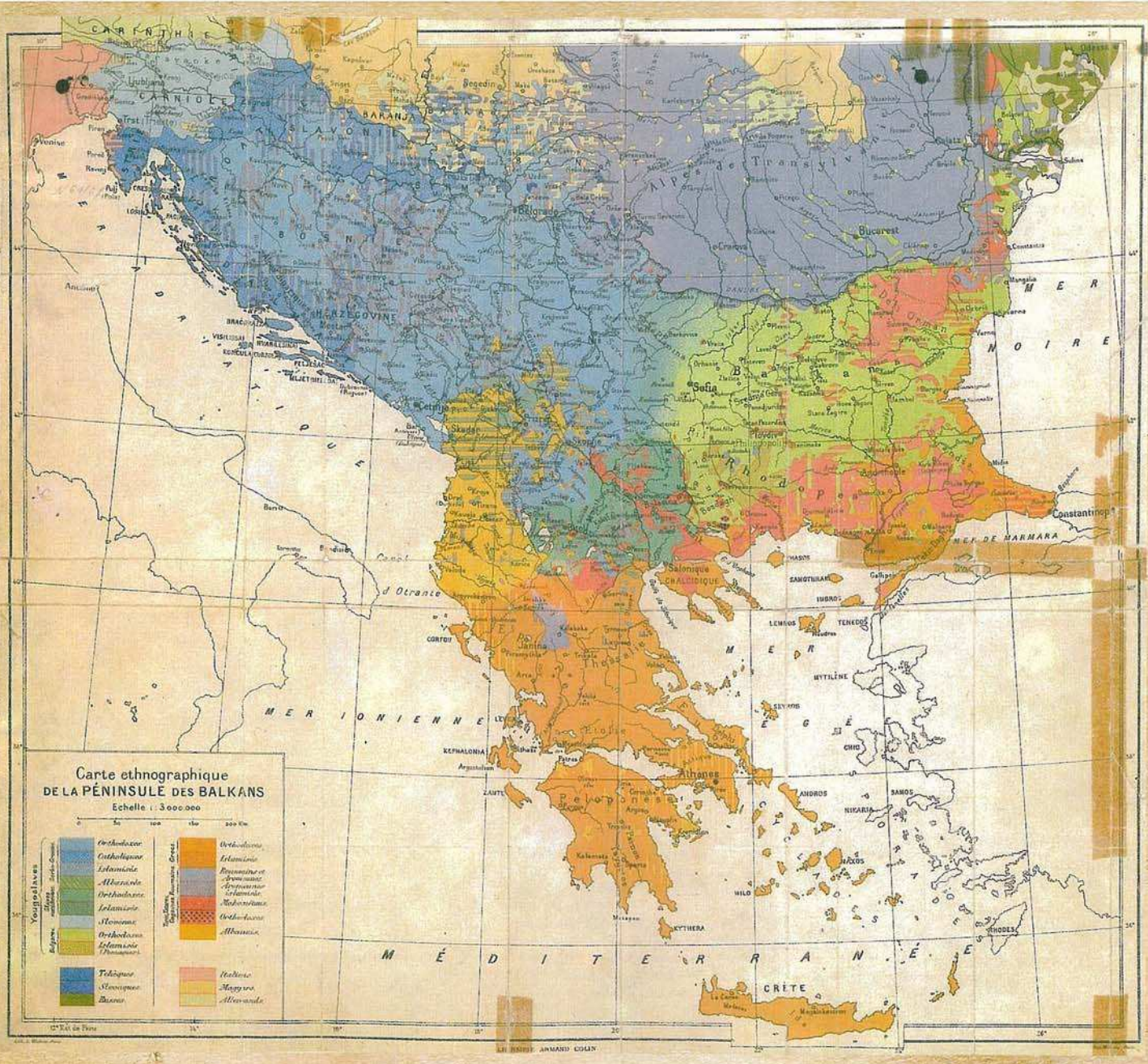
RUMELİ TÜRKLERİ KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI YAYIN ORGANIDIR

ÜÇ AYLIK BİLİMSEL VE KÜLTÜREL DERGİ

Yaz 2008 > Sayı 19

RUMELİ TÜRKLERİ KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI

II. Abdülhamid devrinde manastırların Panislavist hareketlerdeki rolü ve Rusya'nın çabalarına dair lâyiha*

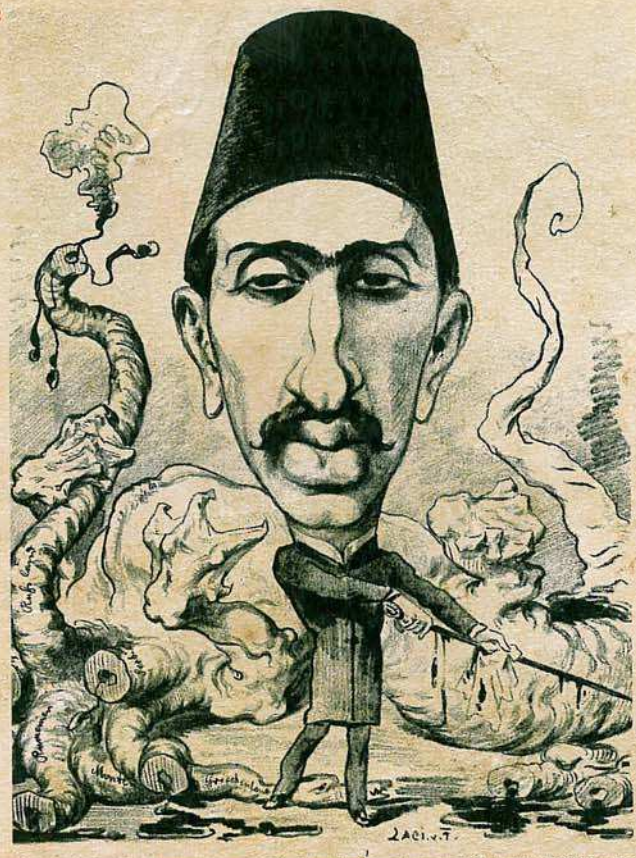
KENAN YILDIZ
İSAM, Arşiv Sorumlusu

Bu çalışma, Rusya'nın Balkanlar üzerindeki siyasi hedeflerini kiliseler aracılığıyla gerçekleştirme çabalarına dair bir lâyihayı Osmanlı siyasi tarihi literatürüne kazandırmayı amaçlamaktadır. Lâyihanın doğrudan ilgili olduğu ülke, bölge ve kurumlar olması dolayısıyla çalışmamızın konusunu Rusya, Balkanlar ve manastırlar oluşturacaktır. İlk olarak, Balkanlar'da 19. Yüzyıl sonlarında yaşananlara dair genel bilgiler verilecek ve bölgede Rusya ekseninde neler geliştiğine dair genel bir çerçeve çizilerek bu ülkenin kiliseler üzerindeki faaliyetlerine dikkat çekilecektir. Lâyihada da geçen Aynaroz'un genel durumuna değinildikten sonra çalışma konusu olan lâyihanın muhtevası özetlenecek ve transkripsiyonu verilecektir.

*Lâyihanın aslı Prof. Dr. İsmail Erünsal'ın özel kütüphanesindedir. Sayın hocama, bu önemli belgeyi görme ve değerlendirme imkânını bana sunduğu için teşekkür ederim. (İbrahim Zâhit Altay).

1 Bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan ve Balkan Dağları üzerinde stratejik öneme sahip Şıpka Geçidi, Ruslarla 4 ayrı savaşa sahne oldu. **Die Bombe** gazetesinin 2 Eylül 1877 tarihli "Şıpka geçidinde" manşeti. İllüstrasyonun altında şunlar yazılı: "Rusların Cephe Bildirisidir: En muhkem yerleri biz tuttuk. İçecek votkamız da bol. Ancak Süleyman Paşa içmeye fırsat bırakmıyor. Gargara bile yapamıyoruz. Onun haricinde her şey yolunda."

2 Avusturya'da yayın yapan **Die Bombe** gazetesinin 23 Eylül 1877 tarihli nüshasında manşet "Ejderha avı"... Karikatürün altında ise şu yazı yer alıyor: "Abdülhamid: Kılıcım vazifesini yerine getirdi. Beni yok etmek isteyen 7 başlı ejderhanın beş başını kesip kopardım: Rusya, Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan. Eğer en sonunda beni diğer iki kafası yemezse hayatta kalabilirim: iktisadî kriz ve paşa enflasyonu"

Balkanlar ve Rusya

Rusya, panislavizmi siyasi bir doktrin olarak benimsedikten sonra Osmanlı sınırları içerisinde yer alan ve Rusya dışında Slav-Ortodoks nüfusun yoğunluğu ile dikkati çeken Balkanlarla çok yakından ilgilenmiştir. Rusya, bu bölgede hedefleri olan tek devlet olmamakla birlikte, İngiltere ve Avusturya'nın yanında Balkanlar'da Osmanlı siyasi birliğinin bozulmasında baş aktörlerden biri olmuştur. Rum-Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlı olan Osmanlı sınırlarındaki Slav kiliseleri için bu patrikhane İlber Ortaylı'nın ifadesiyle: "Babıâli kadar antipatik bir güçtü"[1] ve bu halkların patrikhane (dolayısıyla Babıâli) kontrolünde olması Rusya için çözülmesi gereken en önemli mesele idi. Zira, Rusya'nın her yönden desteklediği Bulgarlar öncelikle patrikhane boyunduruğundan kurtulmanın yollarını aramış ve bağımsız kiliselerini kurma çabasına girmişlerdi.

XIX. yüzyılın Balkanları, siyasi manevraların sergilendiği bir sahne görünümündedir. 1829'da İngiltere, Rusya ve Fransa'nın desteğiyle Yunanlılar bağımsızlıklarını ilân etmiş, 1840'lı yıllarda Rus destekli Bulgar isyanları başlamıştır.[2] Kırım Savaşı'ndan sonra özellikle 1860'larda Bulgar ulusal bilinci yaygınlaşmış[3] ve 1870'te Bulgar Eksarhlığı Babıâlice onaylanmıştır. 1875'te ise Rusya'nın Filibe ve Rusçuk konsoloslarının yardımıyla yeni ihtilâl cemiyetleri kurulmuştur.[4] 93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na da, netice olarak, bu faaliyetler sebep teşkil etmiştir.[5] Savaşın akabinde yapılan Ayastefanos Antlaşması'nda Rusya, Makedonya'yı özerk Bulgar Prensliği hakimiyetine bırakması için II. Abdülhamid'i zorlamış, fakat daha sonra büyük devletlerin siyasî hedefleri doğrultusundaki çabaları neticesinde Berlin Antlaşması'yla bölge, Osmanlı hakimiyetine iâde edilmiştir.[6]

Manastırlar ve Rusya

II. Mehmed İstanbul'u aldığında ilk yaptığı işlerden bir tanesi, Ortodoks halklarını patrikhane vasıtasıyla kontrolü altına almak oldu. Bu kararın altında; hıristiyan dünyasının geleceğini tayin etme gücüne sahip olmak gibi siyasi bir sebep yatmaktaydı. Rusya'nın XIX. yüzyıldaki Balkanlar politikası ise bu durumu kendi lehine çevirmek zemini üzerine oturmuştu. Yani Ortodoks tebaa üzerinde Osmanlı'nın hakimiyetini zayıflatmak ve kendi çıkarlarına uygun bir siyasi yapı oluşturmak Rusya'nın ilk plandaki hedefiydi. Rusya'nın bu hedefini gerçekleştirmek üzere başvurduğu

[1] İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yay., 9. bs., İstanbul 2001, s. 64.
[2] Yusuf Halaçoğlu, "Bulgaristan: Osmanlı Dönemi", *DİA*, c. VI, İstanbul 1992, s. 397.
[3] Meropi Anastassiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selânik, 1830-1912*, Yurt Yay., Çev.: Işık Ergüden, İstanbul 1998, s. 340.
[4] Halaçoğlu, *a.g.e*, s. 398.
[5] Kemal Beydilli, "II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Mes'elesine Dâir", *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul 1989, s. 78.
[6] Osmanlı dönemi Makedonya'sının siyasî ve coğrafî açıdan genel bir çerçevesi için bkz. F.A.K. Yasamee, "Mâkadûnyâ", *EI²*, vol. VI, E.J.Brill, Leiden 1991, ss. 88-91.

3 Bulgaristan Sofya'nın 10 kilometre güneyinde bulunan Bachkovo Ortodoks Manastırı 4 Yine Bulgaristan'da bulunan Rila Manastırı'nın iç kubbe dekorasyonu. 5 Yine bir manastırın kubbe içi dekorasyonu.

yol, Balkanlar'daki manastırlarla temasa geçmek olmuş ve bu temasın ilk adımı XVII. yüzyılda atılmıştır.[7] XIX. yüzyıla gelindiğinde oldukça etkili bir politika izleyen Rusya'nın kimi Sırp ve Bulgar rahipleri eğittikleri bilinmektedir. Bu faaliyetlerin neticesi olarak Balkanlar'da panislavist hareketini başlatan ve buna öncülük eden de yine kilise olmuştur. Zira, 1762'de Aynaroz'daki Hilander Manastırı'nda ilk Slavyan-Bulgar tarihini popüler bir dilde yazıya döken ve Bulgar ulusçuluğunun babası sayılan Pissij Hilandersky[8] bir kilise mensubu olarak dikkati çekmektedir.

Bugün Yunanistan sınırları içerisinde bulunan Kutsal Dağ (Hagion Oros) anlamına gelen Aynaroz; Sırp, Bulgar, Rus ve Yunanlılara ait manastırların bulunduğu bir yarımadadır. Burada X. yüzyıldan itibaren manastırlar kurulmaya başlamış, Slav milletleri ise XII. yüzyılda kendi manastırlarını kurmuşlardır.[9] Musa Kâzım'ın aktardığına göre bölgede XX. yüzyılın başlarında; yirmi manastır, beş yüzden fazla kilise mevcut olup, bu kilise ve manastırlarda 3615 Rus, 3207 Rum, 340 Bulgar, 288 Romen, 530 Gürcü ve 18 Sırp rahip bulunmaktaydı.[10] Aynaroz, Osmanlı döneminde de öteden beri sahip olduğu imtiyazlı statüsünden uzaklaşmamış ve buradaki manastırlar hıristiyan halkın ve Rusya'nın bağışlarına mazhar olmuştur.[11] Bu manastırlara ait çiftliklerdeki tarım, değirmencilik, balıkçılık gibi işlerin rahip olmayan bazı işleticilere kiralanması[12] da Aynaroz'daki manastırların hangi yollardan idâme olunduğu hakkında ayrıca bilgi vermektedir.

1785 yılında Ruslar, Pandeleimonos Manastırı'na hakim olarak Aynaroz'un yönetimini elinde bulunduran meclise girme hakkını elde etmişlerdir.[13] Hiç şüphe yok ki Rusya'nın elde ettiği bu konum, Balkanlarda çok daha etkin bir politika izlemesine imkân sağlamıştır. Bunun sonucu olarak XIX. yüzyılda buradaki manastırlarda milliyetçilik hareketleri ön plâna geçmiştir.[14]

1909 yılında Kavala'da çıkan olayları yerinde incelemek üzere Kavala'ya gönderilen dönemin Selânik Merkez Kaymakamı Tahsin Uzer'in Aynaroz'daki silah kaçakçılığını da takib etmeğe memur edildiğini ifade etmesi[15] Aynaroz'un ileriki dönemlerde ulusçuluk hareketleri çerçevesinde sadece fikir olarak katılmadığını gösteren önemli bir delildir.

[7]Ortaylı, *a.g.e*, s. 68.
[8]Ortaylı, *a.g.e*, ss. 62 ve 68.
[9]Semavi Eyice, "Aynaroz", *DİA*, c. IV, İstanbul 1992, s. 267.
[10]Musa Kâzım, "Aynoroz Tarihçesi", *TOEM*, IV/19, (1329), s. 1194. Rus rahiplerin etnik kimlik olarak çoğunluğu oluşturmaları, bölgede Rusya'nın tesirinin önemli boyutlarda olduğunu düşündürmektedir.

[11]Eyice, *aynı yer*.
[12]Eyice, *a.g.e*, s. 268. Kâtip Çelebi de bu usulü kendi dönemi için şöyle kaydetmiştir: "Şehr-i Selânik etrafında ol kiliselerin birer ikişer çiftlikleri olub feth-i hâkânî ile ol zamandan beri râhibler münâvebe tarîkiyle varıb senevî mahsûlünü ahz ve kabz ve levâzım-ı deyre sarf ederler.", *Cihannüma [İklim-i Rum]: Transkripsiyonlu Metin Kısım*, Süleymaniye Ktb. Nr. 640. I-II (35a-169b), s. 81.
[13]Eyice, *a.g.e*, s. 268.
[14]Eyice, *aynı yer*.
[15]Tahsin Uzer, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, TTK Yay., XVI. Dizi-Sa. 25, Ankara 1979, s. 239.
[15]?????

3 Yunanistan'da ünlü "gökyüzünde asılı" anlamına gelen Meteora bölgesinde bir manastır.

Lâyihanın muhtevası ve özellikleri

Makale konusu olan lâyiha 13 Rebiülevvel 1312 Hicrî ve 1 Eylûl 1310 Rumî[16] tarihlerini taşımaktadır. Lâyihayı kaleme alan, fakat ismini belirtmeyen dönemin Drama Belediye Reisi'nin,[17] İstanbul'a gitmek üzere Kavala'dan bindiği vapurda etrafındakilerin kendisine hürmet ettiği bir kişi dikkatini çekmiştir. Tanıdığı bir hıristiyandan, bu hürmet edilen şahsın kim olduğunu sormuş; fakat hıristiyan, ismi sorulan şahsı tanımadığını söyledikten sonra, bu şahsın yanında bulunanlardan birisinin Rusya'nın Kavala konsolosunun oğlu olduğu cevabını vermiştir. Bunun üzerine Belediye Reisi, kimliğini merak ettiği kişi hakkında bilgi almak üzere, babasının eski dostu olduğunu söyleyerek bahsi geçen konsolosun oğlu ile tanışmış ve ona da aynı şekilde o kişinin kim olduğunu sormuştur. Konsolosun oğlu; bu şahsın ismini bilmediğini fakat, Rusya'dan iki ay önce gelmiş olup, bir ay kendi evlerinde misafir kaldığını ve Aynaroz'a gidip buradaki Rusya Manastırı'nın imarı için çok miktarda para harcadıktan sonra Kavala'ya geldiğini ve buradan kendisiyle birlikte Petersburg'a gideceklerini, fakat ismini kimsenin bilmediğini söylemiştir. Belediye Reisi daha sonra bu meçhul şahıs ile konuşma fırsatını bulmuş ve bu zat ismini, ihsanda bulunur gibi, General Mihail Nikolaviç Gorski olduğunu söylemiş, "mes'ele-i zâ'ilede" (93 Harbi'nde) Batum kumandanlığı yaptığını ve İmparator'un akrabası olduğunu ifade etmiştir. Bu konumdaki bir şahsın Aynaroz'a giderek çok paralar harcamasının gizli hedeflere müstenid olduğundan şüphe etmeyen Belediye Reisi, lâyihasında bahsettiği Pravişte'nin Leftre karyesinde olup Aynaroz keşişlerinin elinde bulunan Tuzla Çiftliği'nin kendisine satılmasına aracılık etmesini Gorski'den rica etmiş fakat, çiftliğin satılmaması konusunda rahiplerin kesin emir aldıkları cevabını almıştır. Lâyihaya göre bu çiftlik, Leftre Limanı'nın yanında ve geniş bir araziye sahiptir. Mısırlı Halil Bey'in torunlarından İlyas Bey tarafından Aynaroz Manastırı'ndan Papa Varnava isminde bir keşişe satılmıştır. Leftre Limanı ise, 250-300 civarında harp gemisi alabilecek bir genişliğe sahip çok önemli bir limandır. Lâyihanın sonunda, Padişahın dikkati keşişlerin stratejik öneme sahip bu çiftliği satmamaları konusunda kesin emir almış olduklarına çekilerek Rusya'nın burada gizli plânları olduğunun şüphe edilmeyecek derecede açık olduğu vurgulanmaktadır. Rumeli'nin güney sahilinde şimdilik küçük bir sivilce halinde bulunan durumun, ileride Saltanat-ı Seniyye için büyük bir mesele halini alacağı bildirilmektedir. Sonuç olarak, çiftliğin keşişlere İstimlâk Kanunu'nun neşrinden önce satılmış olmasından dolayı bu kanuna göre gerekli işlemin yapılması önemle arz edilmektedir.

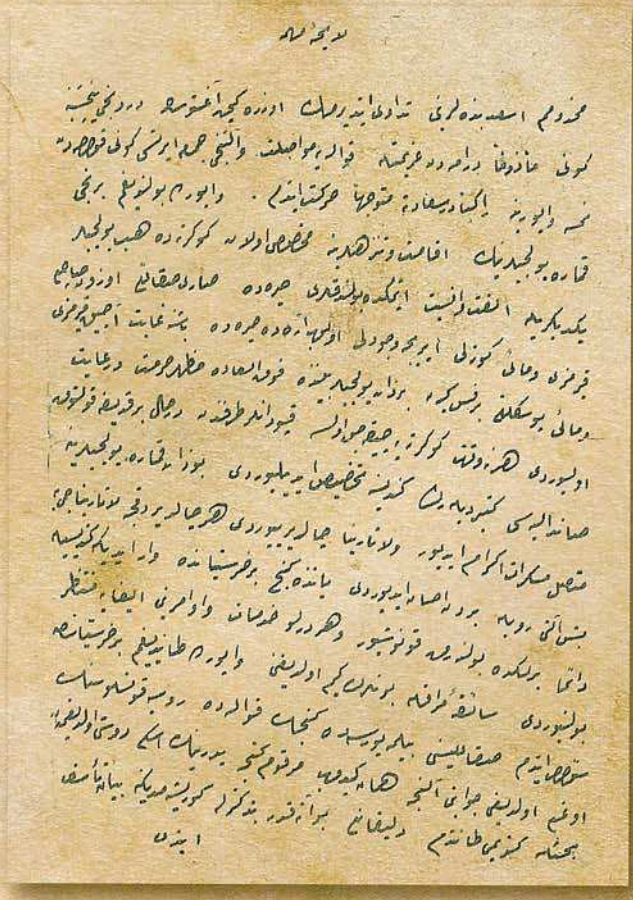
II. Abdülhamid devrinin siyasi ortamını yansıtması ve devlet adamlarının bu ortamda etraflarını hangi insiyakla gözlemlediklerini bir Belediye Reisi'nin şahsında müşahede etmemize imkân sunması açısından elimizdeki metin oldukça önem taşımaktadır.

[16] Milâdî: 13.09.1894.
[17] 1312 Tarihli Selânik Salnâmesi'nde dönemin Drama belediye reisinin **Muharrem Sabri Efendi** olduğunu görmekteyiz.

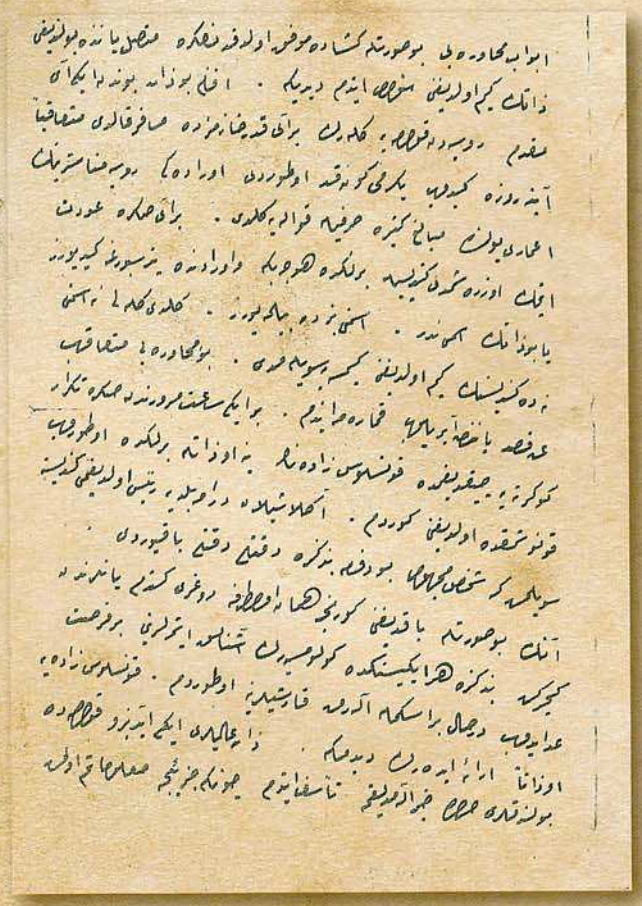

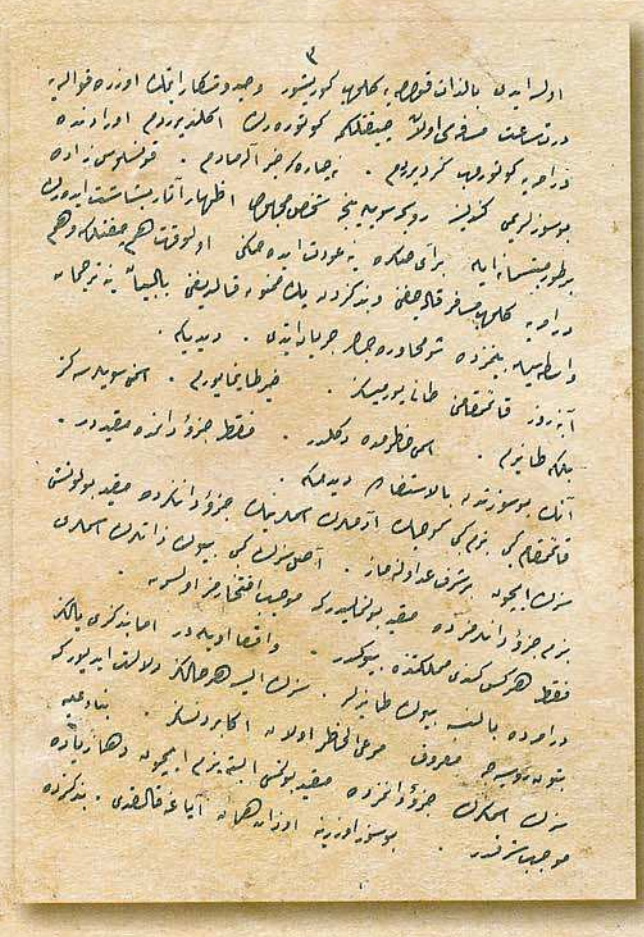
Lâyiha Metni

I

Lâyiha-i Mühimme

Mahdûmum Esad bendelerini tedavi ettirmek üzere geçen Ağustosun dördüncü Perşembe günü mezûnen Drama'dan azîmetle Kavala'ya muvâsalet ve altıncı Cumartesi günü Kavala'dan Nemse vapuruna râkiben Dersaâdet'e müteveccihen hareket ettim. Vapurda bulunduğum birinci kamara yolcularının ikâmet ve tenezzühlerine mahsûs olan güvertede hep yolcular yekdiğerleriyle ülfet ve ünsiyet etmekte bulundukları sırada sarı sakallı, uzun saçlı, kırmızı ve mâi gözlü, irice vücûdlu olup arada sırada başına gâyet açık kırmızı ve mâi püsküllü bir fes giyen bir zât, yolcular beyninde fevkalâde mazhar-ı hürmet ve riâyet oluyordu. Her ne vakit güverteye çıkacak olsa kapudânlar tarafından derhâl bir kadife koltuk sandalyesi getirdilerek kendisine tahsîs ediliyordu. Bu zât, kamara yolcularına muttasıl müskirât ikrâm ediyor ve latarina çaldırıyordu. Her çaldırdıkça latarinacıya beş altı ruble birden ihsân ediyordu. Yanında genç bir hıristiyan da var idi ki, kendisiyle daima birlikte bulunarak konuşuyor ve her türlü hidemât ve evâmirini îfâya muntazır bulunuyordu. Sâika-i merakla bunların kim olduğunu vapurda tanıdığım bir hıristiyandan suâl etdim. Sakallısını bilmiyorsa da gencin Kavala'da Rusya Konsolosu'nun oğlu olduğu cevâbını alınca hemen gidip merkûm gence pederinin eski dostu olduğumdan bahisle kendimi tanıtdım. Delikanlı bu âna kadar bendenizle görüşemediğine beyân-ı teessüf etdi.

II

Ebvâb-ı muhâvereyi bu sûretle küşâda muvaffak oldukdan sonra muttasıl yanında bulunduğu zâtın kim olduğunu suâl etdim dedi ki: "Efendim bu zât bundan iki ay mukaddem Rusya'dan Kavala'ya gelerek bir ay kadar hânemizde misâfir kaldı. Müteâkiben Aynaroz'a gidip yirmi gün kadar oturdu. Oradaki Rusya Manastırı'nın imârı yolunda mebâliğ-i kesîre sarfıyla Kavala'ya geldi. Bir ay sonra avdet etmek üzere şimdi kendisiyle birlikte Hocabey'e ve oradan da Petersburg'a gidiyoruz.". "Ya bu zâtın ismi nedir?". "İsmini biz de bilmiyoruz. Geldi geleli ne ismini ne de kendisinin kim olduğunu kimseye söylemedi". Bu muhavereyi müteâkib an-kasd yanından ayrılıp kamarama indim. Bir iki sâat mürûrundan sonra tekrar güverteye çıktığımda konsolos-zâdenin yine o zâtla birlikde oturup konuşmakda olduğunu gördüm. Anlaşılan Drama Belediye Reisi olduğumu kendisine söylemiş ki şahs-ı mechûl bu defa bendenize dikkatli dikkatli bakıyordu.

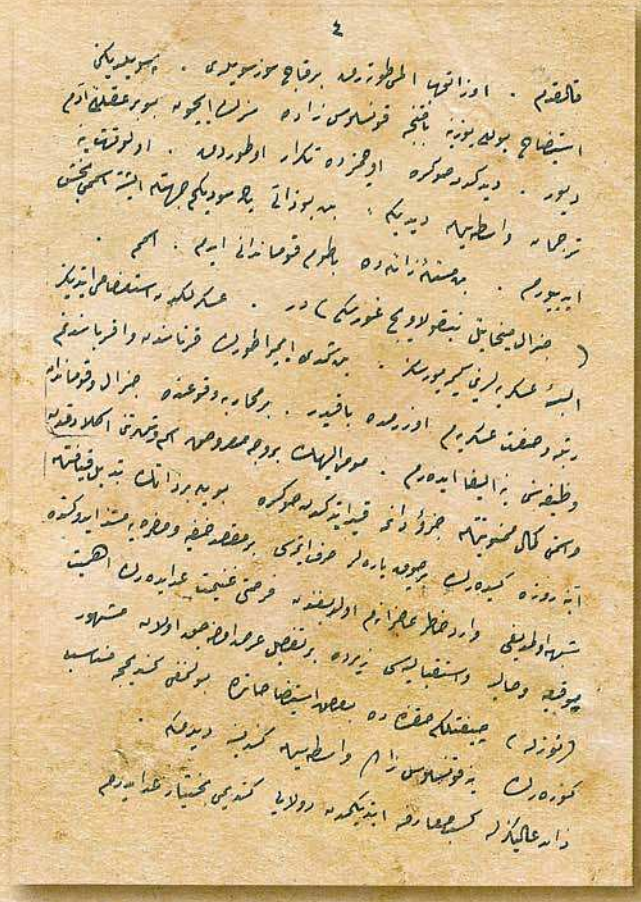
Ânın bu sûretle bakdığını görünce hemen o tarafa doğru gitdim, yanlarından geçerken bendenize her ikisinin de gülümsiyerek âşinâlık etmelerini bir fırsat add edip derhâl bir iskemle alarak karşılarına oturdum. Konsolos-zâdeye o zâtı[18]* irâe ederek dedim ki: "Zât-ı âlîleri iki aydan beri Kavala'da bulundukları sırada haber alamadığıma teessüf etdim. Çünki cüzîce mâlûmâtım olmuş

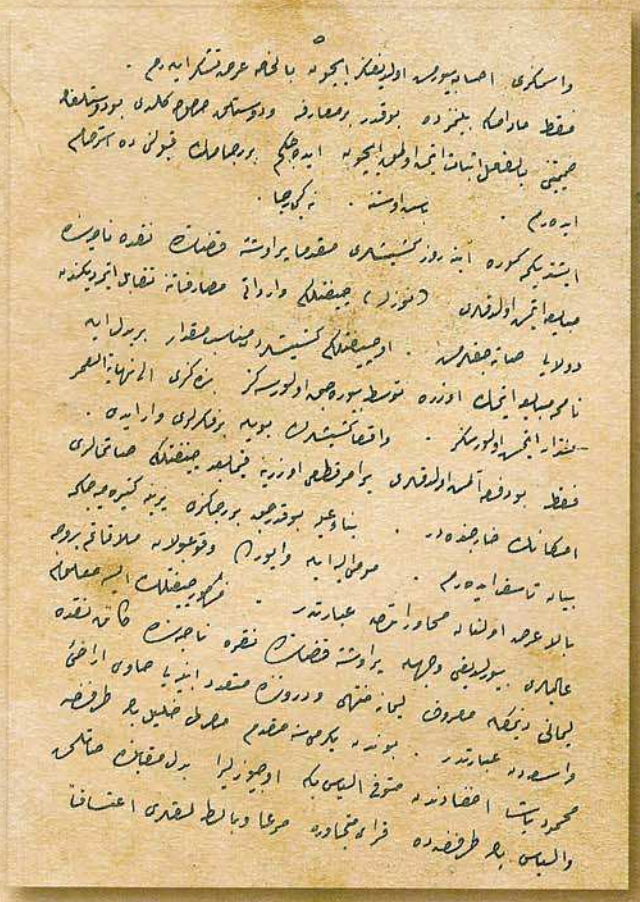
III

olsa idi bizzat Kavala'ya gelip görüşür ve sayd u şikâr etmek üzere Kavala'ya dört sâat mesâfesi olan çiftliğime götürerek eğlendirirdim oradan da Drama'ya götürüb gezdirirdim. Ne çâre ki haber alamadım". Konsolos-zâde bu sözlerimi kendisine Rusça söyleyince şahs-ı mechûl izhâr-ı âsâr-ı beşâşet ederek bir tavr-ı mütebessimâne ile bir ay sonra yine avdet edeceğini ol vakt hem çiftliğe ve hem Drama'ya gelip misâfir kalacağını ve bendenizden pek memnûn kaldığını bilbeyân yine tercümân vâsıtasıyla beynimizde şu muhâverecik cereyân etdi dedi ki: "Aynaroz Kaymakamını tanıyor musunuz?" "Hayır tanımıyorum. İsmini söylerseniz belki tanırım". "İsmi hatırımda değildir, fakat cüzdanımda mukayyeddir".

Ânın bu sözünden bi'l-istifâde dedim ki: "Kaymakam gibi bizim gibi küçük adamların isimlerinin cüzdanınızda mukayyed bulunuşu sizin için bir şeref add olunamaz. Asıl sizin gibi büyük zâtların isimleri bizim cüzdanlarımızda mukayyed bulunmalıdır ki mûcib-i iftihârımız olsun". "Fakat herkes kendi memleketinde büyüktür". "Vâkıa öyledir, ammâ bendenizi yalnız Drama'da binnisbe büyük tanırlar. Sizin ise her hâliniz delâlet ediyor ki bütün Rusya'ca marûf, mer'iyyülhâtır olan ekâbirdensiniz. Binâenaleyh sizin isminizin cüzdanımızda mukayyed bulunması elbette bizim için daha ziyâde mûcib-i şereftir". Bu söz üzerine o zât hemen ayağa kalkdı. Bendeniz de

18 * Orijinal metinde **zâten** şeklindedir, sayfa: 2, satır: 16.

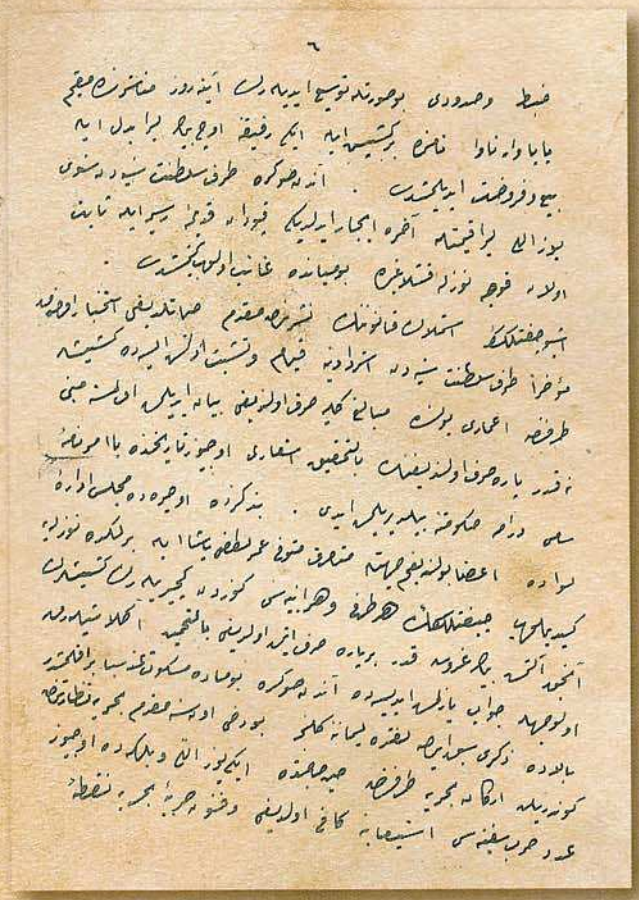

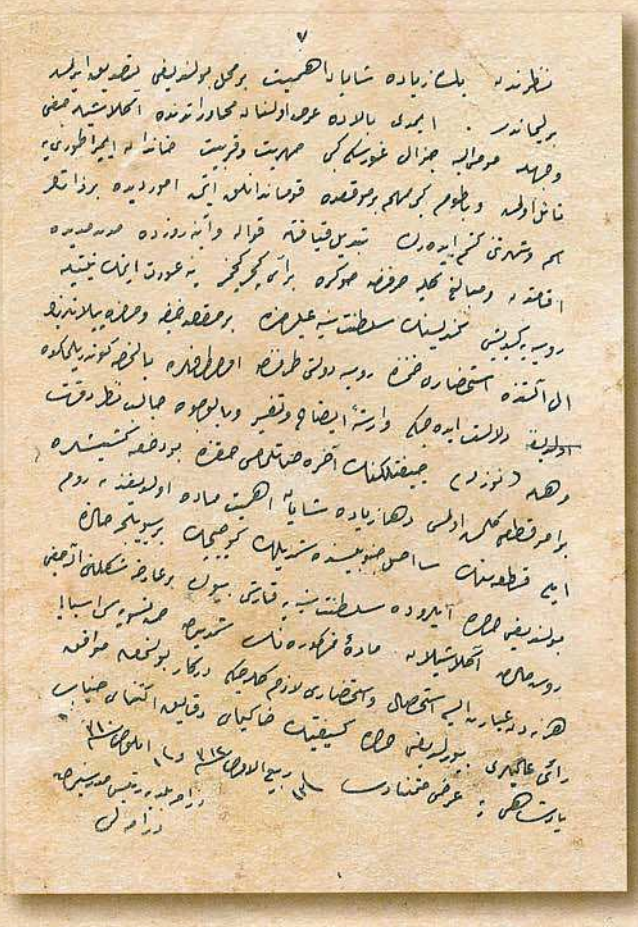
IV

kalkdım. Uzatıp elimi tutarak birkaç söz söyledi. Ne söylediğini istîzâh yollu yüzüne bakınca konsolos-zâde: "Sizin için 'bu bir akıllı adam' diyor" dedikden sonra üçümüz de tekrâr oturduk. Ol vakt yine tercümân vâsıtasıyla dedi ki: "Ben bu zâtı pek sevdiğim cihetle işte ismimi bahşediyorum. Ben mesele-i zâilede Batum kumandanı idim. İsmim (Ceneral Mihail Nikolaviç Gorski)'dir". "Askerlikden istifâ mı etdiniz, elbise-i askeriyyelerini giymiyorsunuz.". "Ben şimdi İmparatorun kurenâsından ve akrabâsındanım, rütbe ve sıfat-ı askeriyyem üzerimde bâkîdir. Bir muhârebe vukû'unda Ceneral ve kumandan vazîfesini yine îfâ iderim". Mûmâ-ileyhin ber-vech-i ma'rûz isim ve şöhretini anladıkdan sonra ve ismini kemâl-i memnûniyetle cüzdanıma kayd etdikten sonra böyle bir zâtın tebdîl-i kıyâfetle Aynaroz'a giderek bir çok paralar sarf itmesi bir maksad-ı hafiyye ve muzırraya müstenid idüğünden şübhe olmadığı vârid-i hâtır-ı âcizânem oldığından fırsatı ganîmet add iderek ehemmiyet-i mevki'yye ve hâliye ve istikbaliyesi zîrde ber-tafsîl arz olunacak olan meşhûr Tuzla Çiftliği hakkında da bazı istîzâhâtda bulunmağı kendimce münâsib görerek yine konsolos-zâde vâsıtasıyla kendisine dedim ki: "Zât-ı âlînizle kesb-i mu'ârefe etdiğimden dolayı kendimi bahtiyâr add ederim

V

ve isminizi ihsân buyurmuş olduğunuz içün bilhâssa arz-ı teşekkür ederim". "Fakat mâdem ki beynimizde bu kadar bir mu'ârefe ve dostluk husûle geldi bu dostluğun samîmiyetini bilfi'l isbât etmiş olmak içün edeceğim bir ricâmın kabûlünü de istirhâm ederim". "Baş üstüne, ne gibi ricâ?". "İşitdiğime göre Aynaroz keşişleri mukaddemâ Pravişte kazâsında Leftre nâhiyesinde mübâye'a etmiş oldukları Tuzla Çiftliği vâridâtı mesârifâtına tekâbül etmediğinden dolayı satacaklarmış. O çiftliği keşişlerden münâsib mikdâr bir bedel ile nâmıma mübâye'a etmek üzre tavassut buyuracak olursanız bendenizi ilâ nihayeti'l-ömr minnetdâr etmiş olursunuz". "Vâkı'â keşişlerin böyle bir fikirleri var idi, fakat bu defa almış oldukları bir emr-i kat'î üzerine fîmâ-ba'd çiftliği satmaları imkânın hâricindedir. Binâenaleyh bu kadarcık bir ricânızı yerine getiremiyeceğime beyân-ı teessüf ederim". Mûmâ-ileyh ile vapurda vukû' bulan mülâkâtım ber-vech-i bâlâ arz olunan muhâverâtdan ibâretdir. Mezkûr çiftliğin ise ma'lûm-ı âlîleri buyrulduğu veçhile Pravişte kazasında Leftre nâhiyesinde kâin Leftre limanı dimekle ma'rûf limana müntehî ve derûnunda müteaddid ebniyeyi hâvî arâzi-i vâsi'adan ibâretdir. Bundan yirmi sene mukaddem Mısırlı Halil Bey tarafından Mahmûd Paşa ahfâdından müteveffâ İlyas Bey'e üç yüz lira bedel mukâbilinde satılmış ve İlyas Bey tarafından da kurâ-yı mütecâvire mer'a ve baltalıkları i'tisafen

VI

zabt ve hudûdu bu sûretle tevsî' idilerek Aynaroz Manastırı'nda Papa Varnava nâmında bir keşiş ile iki refîkine üç bin lira bedel ile bey' ve füruht edilmişdir. Andan sonra taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden senevî yüz elli lira kıymetle âhara îcâr edildiği kuyudât-ı kâdime-i resmiye ile sâbit olan koca Tuzla Kışlağı da bu meyânda gâib olup gitmişdi.

İşbu çiftliğin istimlâk kanûnunun neşrinden mukaddem satıldığı istihbâr olunarak muahharan taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden istirdâdına kıyâm ve teşebbüs olunmuş ise de keşişler tarafından imârı yolunda mebâliğ-i külliye sarf olunduğu beyân edilmiş olmasına mebnî ne kadar para sarf olunduğunun bittahkîk iş'ârı üçyüz târihinde bâ-emirnâme-i sâmî Drama hükûmetine bildirilmiş idi. Bendeniz de o sırada meclis-i idâre-i livâda âzâ bulunduğum cihetle mutasarrıf-ı müteveffâ Ömer Lütfi Paşa ile birlikde Tuzla'ya gidilüp çiftliğin her tarafı ve ebniyesi gözden geçirilerek keşişlerin ancak altmış bin guruş kadar bir para sarf etmiş olduğu bittahmîn anlaşılarak ol veçhile cevâb yazılmış idiyse de andan sonra bu madde meskûtun-anh seba bırakılmışdır. Bâlâda zikri sebk eden Leftre Limanı'na gelince bu dahi on sene mukaddem Bahriye Nezâreti'nden gönderilen Erkân-ı Bahriye tarafından hîn-i hâcetde iki yüz elli ve belki de üçyüz aded harb sefînesi istî'âbına kâfî olduğu ve fünûn-ı harbiye-i bahriye nokta-i

VII

nazarından pek ziyâde şâyan-ı ehemmiyet bir mahal bulunduğu tasdîk edilmiş bir limandır. İmdi bâlâda arz olunan muhaverâtdan da anlaşılacağı veçhile mûmâileyh Ceneral Gorski gibi sıhriyyet ve kurbiyet-i Hanedân-ı İmparatorî'ye nâil olmuş ve Batum gibi mühim bir mevki'de kumandanlık etmiş ümûr-dîde bir zâtın isim ve şöhretini ketm ederek tebdîl-i kıyâfetle Kavala ve Aynaroz'da müddet-i medîde ikâmetden ve mebâliğ-i külliye sarfından sonra bir ay geçer geçmez yine avdet etmek niyetiyle Rusya'ya gidişi kendisinin Saltanat-ı Seniyye aleyhinde bir maksad-ı hafiyye ve muzırra plânlarının el altında istihzârı zımnında Rusya Devleti tarafından ol taraflara bilhâssa gönderilmekde olduğuna delâlet edeceği vâreste-i îzâh ve tefsîr ve bi'l-vücûh câlib-i nazar-ı dikkat ve hele Tuzla Çiftliği'nin âhara satılmaması hakkında bu defa keşişlere bir emr-i kat'î gelmiş olması daha ziyâde şâyân-ı ehemmiyet madde olduğundan Rumeli Kıtasının sâhil-i cenûbiyesinde şimdilik küçücük bir sivilce hâlinde bulunduğu halde ileride Saltanat-ı Seniyye'ye karşı büyük bir âfıza şeklini alacağı reviş-i hâlden anlaşılan madde-i mezkûrenin şimdiden hüsn-i tesviyesi esbâbı her neden ibâret ise istihsâl ve istihzârı lâzım geleceği derkâr bulunmuş muvafık-ı re'y-i âlîleri buyrulduğu sırada keyfiyetin hak-i pây-i dekâyık-iktinâ-yı cenâb-ı Pâdişâhî'ye arz-ı mütemennâdır.

Fî 13 Rabiyyülevvel sene 1312 ve fî 1 Eylül sene 1310

Drama Belediye Reisi

Müderrisînden Dramalı.